

AZERBAYCAN KÜLTÜRÜNÜN ÖNEMLİ BİR PARÇASI-BALE

Azerbaycan kültürünün üstün başarıları klasik bale gibi seçkin sanat örneğinde açıkça görülmektedir. Bizim ülkemize bale XX yüzyılın 20'li yıllarında ortaya çıkmıştır, ama başarılarına göre kesinlikle, müzikal, duygulu, samimi ve misafirperver bir halkın çok eski tarihine dayanan milli köklere ve geleneklere borçludur.

Önemli olan bir şey var ki, Azerbaycan halkının folklor

kültürünün özenle korunmuş örnekleri – yalnız kadınlar tarafından yapılan ve zarif erotik koreografili dans, tüm bayram şenliklerinin olmazsa olmazlarından olan tutkulu toplu danslar profesyonel toplulukların repertuarında yer alarak çağdaş sahne şeklini almıştır.

XIX yüzyılın sonlarında Bakü'de ileri görüşlü hayırsever işadamları ve ulusal kültürün savunucularının çabalarıyla kendine has bir tiyatro türü ortaya çıktığı zaman, amatör

İlk dans dersleri

30'lu yılların başlarında dans okulunda ders

ve özel tiyatro toplulukları tutkulu halk danslarını konser programlarına ve temsillere bölüm olarak dahil etmeye başladılar. İnceliği, çeşitliliği ve hareketlerin canlılığına göre popüler olan bu danslar opera ve dram temsillerini süslemekteydi, **bale sahnesi sanatçılarının turnesi ise**

Bakü seyircilerinde klasik dansa ilgi uyandırıyor. Bu ilgi yavaş-yavaş profesyonelleşmeye başlayan dans gruplarının yaratılmasına yol açtı.

Artık 1910 yılında Bakü'de Avrupa başkentlerinde olduğu gibi 2000 bin kişilik salonu olan Opera ve Bale tiyatrosu inşa

İlk Azerbaycanlı balerin Gamer Almazade derste

edilmişti ve bu salonu, dünyaca ünlü şarkıcı ve çalgıcıları, Rus koreografi okullarının seçkin ustalarının turneleri sayesinde artık sanatla ilgili çok şey bilen yerli aydınlar dolduruyordu.

Tiyatroda, "Kopeliya", "Giselle", "Kuğu Gölü", "Uyuyan güzel" ve "La Bayadere" klasik oyunları sahneye koyan F.İ.Moiseyev, İ.S.Novikov, İ.İ.Arbatov, V.İ.Virskiy gibi ünlü koreografların çalıştığı bale topluluğu teşekkül etti. Bale

topluluğu o dönem kırk kişilikti - çoğunlukla Rusya'dan bir veya birkaç mevsim için gelen sanatçılardan oluşuyordu ki, bu da doğal olarak performansların kalitesini etkiliyordu. Ancak **Rus sahnelerinin seçkin ustalarından Y.Geltzer, Y.Lyukom, K.Makletseva, M.Semyonova, M.Morkin, B.Shavrov, B.Semyonov ve diğerlerinin aktif katılımı kelimenin tam anlamıyla etraftakilere**, özellikle de, sadece bu sahneleri görmeyi değil, aynı zamanda kendini balerin ve dansçıların rolünde denemek isteyen gençlere bulaşmaktaydı.

Bu nedenle de, 20'li yılların başlarında Bakü'de bale stüdyoları yaranmaya başladı, bunlardan en ünlü iki stüdyo dans sanatının inceliklerinin eğitimini hedefliyor ve çok sayıda temsil, küçük sahnelere katılarak stüdyoya gelen gençlere sanatçı olma ümidini aşılıyordu. Burada eğitim alanların bir çoğu zamanla profesyonel seviyeye ulaştı. Birçok değişikliğe maruz kalmış ve 1923 yılından itibaren halk eğitim kurumlarının vesayeti altında faaliyette bulunan ve profesyonel öğretmenleri çalışmaya davet eden ve Opera ve Bale Tiyatrosu ile sıkı işbirliği yapan bale stüdyolarından biri **1930 yılında Bakü**

Tatiana Pavlova-Amirago derste

Erkekler sınıfında G.Yazvinskiy eğitim veriyor. 1936.

koreografi okuluna dönüştürüldü. Bu okul, amacı o dönem Rus tiyatrosunu taklit etmenin ötesine gitmeyen **topluluk için eleman yetiştirme gibi sorumlu bir görevi üstlendi.**

Ancak zaman akıp gidiyordu: mükemmelleşen Azerbaycan balesi kültürün bağımsız bir birimi olarak kendini duyurdu ve 50'li yıllarda, sevdikleri gösterileri tekrar tekrar ve coşkuyla izleyen Bakülülerin akın yerine çevrilmişti.

Tiyatrodan yaşadığım ilk heyecanı dün gibi hatırlıyorum – ünlü Gamer Almaszade “Bahçesaray çeşmesi”nde dokunaklı, kaygısız ve zayıf ve bir sonraki sahnede Giray hanın haremde esir olarak bulunan Mariya rolünde dramatik aktris olarak ortaya çıkmaktaydı. Onun heyecanı tüm salonu uyandırmaya ve bu salonda oturan her bir insanın bale tiyatrosu adlanan bu manzaranın esiri olması için yetiyordu!

Zaten Mariya, Gamer Almaszade'nin Bakü sahnesinde ilk ve tek parlak rolü değildi. Geçen yüzyılın 50'li yıllarında onunla tanıştığımız zaman, biz, çok uzun zaman önce tiyatroya aşık olmuş ve onun üstatlarından sanatsal izlenimler edinmiş seyircilerin halefleriyiz.

Babasının “spor” için verdiği “beşliği” avuçlarında sıkıştırarak, tiyatro orkestrasında çalışan komşunun kızı

Gamer Almaszade derste.

Bakü Koreografi Okulu

Şura Stepanova'yı örnek alarak özel bale stüdyosuna giden küçük Gamer'le ilgili anlatımlar bugün efsane gibi görünmektedir... Azerbaycan'ın ilk balesini olan Gamer hanımın biyografisi doğal ve onurlu bir şekilde ağızdan ağza dolaşmaktadır. Çünkü Azerbaycan balesinin oluşumunda, kelimenin tam anlamıyla sanatın bu nevi için sorumluluk hisseden ve onun maneviyat zirvesinde parlaması için elinden geleni şevkle yapan Gamer hanımın hizmetleri çok büyüktür.

Bakü koreografi okulunu bitirdikten hemen sonra, tüm kalbi ile baleye bağlanan Gamer Moskova'ya, bir süre sonra ise seçtiği mesleğin bilgeliğine ulaşmak için Leningrad koreografi okuluna gitti. İyi ki o zaman artık Gamer hanım genç besteci Efrasiyab Bedelbeyli ile evliyi ve anne babası bu adımı atmasına engel olmadılar.

Gamer Almazsade'nin büyük Galina Ulanova'nın annesi olan mükemmel bir öğretmen Mariya Romanova'nın sınıfında okuduğu bilinmektedir, ama kimse onun, dünya geleneklerinin yer aldığı okulda kendisini sadece bir balerin olarak değil, doğup büyüdüğü

Bakü'nün sahnesine saygın ortamı ve aynı zamanda klasik dansa olan sorumlu yaklaşımı aktarmakla görevli biri olarak hissettiğini bugüne kadar fark etmemiştir. O da bu görevi hemen ve temelli olarak yerine getirdi.

Hayır, emek uzun, zor ve kademeliydi, ancak "hemen" sözünü tesadüf olarak kullanmadım: Game hanım ve eşi Bakü'ye müthiş bir fikir ve neredeyse hazır bir gösteri ile geri döndü – **Efrasiyab Bedelbeyli'nin bestelemiş olduğu ve ortak yazarı Azerbaycan'ın ilk balesini Gamer Almazsade olan "Kız Kalesi"ne, tarihe ilk milli bale olarak girmek nasip oldu.**

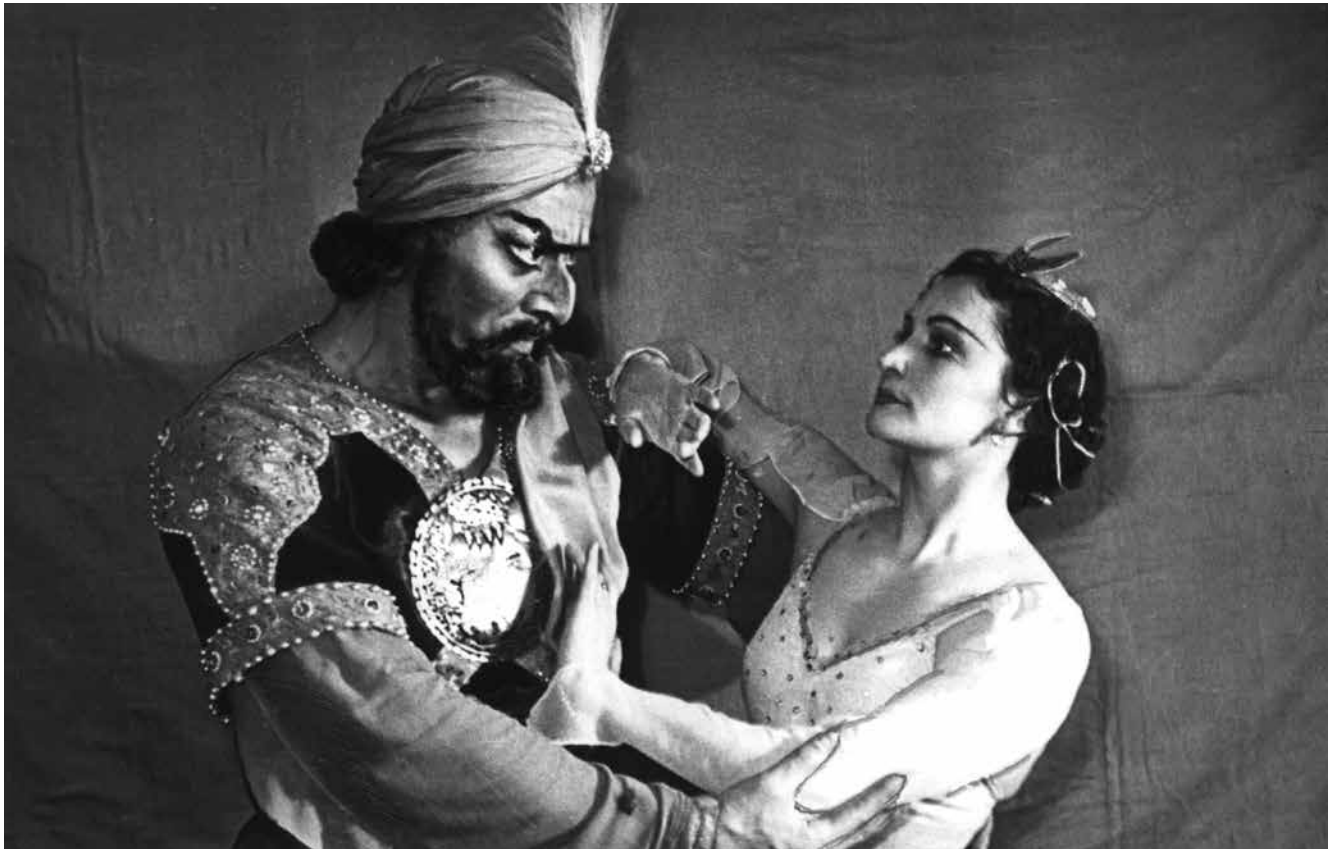
Libretto, milli ruh, popüler halk danslarının koreografisi kısmına oluşu gibi partisyona halk müzik aletleri için partilerin dahil edilmesi – tüm bunlar kalp sıcaklığı ile ısıtılmış ve yetenekli usta-profesyonelin bilgileri, kendi gücüne ve en iddialı planları gerçekleştirmek için imkanlara olan güçlü inancı ile beslenmişti.

Prömiyeri 1940 yılında Devlet Opera ve Bale Tiyatrosunda yapılan "Kız Kalesi" balesinin doğuşu gerçekten de Azerbaycan bale sahnesi için önemli bir atılım oldu. **Ga-**

mer hanımın iyi eğitim, eğitim yıllarında Rusya'nın koreografi seçkinleri ile iyi iletişim, büyük bir milli tablonun oluşumu ve diğer birçok süreçlere katılım gibi nitelikleri, ona, dünya koreografi okulunun yönünü izleyen Azerbaycan Devlet Opera ve Bale Tiyatrosu topluluğuna uzun yıllar yönetmenlik yapma olanağı sağladı.

1940 yılında artık Gamer hanım partnerleri ile birlikte, dünya tiyatrosunun zirvesi olarak kabul edilen "Kuğu Gölü", "Raymonda", "Kırmızı Gelincik", "Don Kişot" ve diğer balelerin esas partilerinde parlak performans göstermekteydi. Azerbaycan Opera ve Bale Tiyatrosunun topluluğunu baş koreograf gibi yöneterek, 37 yıl boyunca bu topluluğun gelişim yolunu belirledi. Bugün bu topluluğun aktif bir yaratıcı hayat yaşadığı gerçeği ve Gamer hanım tarafından temeli atılan en güzel işler daim var olacaktır.

Gamer hanımın aynı zamanda coşkuyla sanat yönetmeni olarak çalıştığı Bakü Koreografi Okulu mezunlarının yıldan yıla doldurduğu topluluk, artık 50'li yıllarda reper-

tuvarını genişletmek için tüm imkanlara sahipti ve birbirini ardından prömiyerler yapmaktaydı. Zaman geçtikçe **genelensel unsurlara, Gounod'nun "Faust"unu ve Borodin'in "Prens İgor"unu süsleyen parlak "Valpurgis gecesi" ve Kıpçak dansları** eklendi. P. Çaykovski'nin üç balesinin tamamı –çok sayıda karmaşık partileri olan "Kuğu Gölü", "Fındıkkıran" ve "Uyuyan Güzel", Drigo'nun müthiş güzeli "Arlekinada" ve nihayet, o dönemde yüzyıllık tarihe sahip olan Adan'ın "Giselle"sinin sahnelenmesi büyük bir olaydı.

Buna paralel olarak dansçıların profesyonel olarak büyüme süreci yaşanıyordu – gerekli yeteneğe sahip olan herkese kendisini en zor bölümlerde denemek için fırsat

verilmekteydi. Bu, yaratıcı ortamı oluşturuyor, en yetenekli olanların yükselmesine imkan sağlıyordu. En iyilerinin yükünün artması, temsillerin "lider" solistlerinin performans seviyesinin dünya standartlarına uygun olması gerektiğinden kaynaklanıyordu. Örneğin, Gamer hanım Almazade'ye paralel olarak birçok temsili yetenekli balerin, Bakü Koreografi Okulu mezunu İrina Mikhaylichenko ve daha sonra Sovyetler Birliği'nin Halk Sanatçısı olan Leyla Vekilova "yürütüyordu". Moskova'da eğitimini tamamladıktan sonra, kelimenin tam anlamıyla herkesi virtüöz tekniği ile şaşırtmak için sahneye bir fırtına gibi atıldı. Leyla Vekilova on yıllar boyunca en zor partilerin icracısı gibi ün kazanmış, aynı zamanda Bakü Koreografi Okulunda Gamer hanımın yerine sanat yönetmeni görevinde yeni balerinler ve dansçılar yetiştirmekteydi.

50'li yılların ilk Azerbaycanlı profesyonel klasik dansçı Maksut Memmedov oldu. Doğuştan gelen benzersiz yeteneği ve çalışkanlığı bale topluluğunda lider olmasını, yurtdışında ve ünlü Rus balerinleriyle birlikte başarılı performans sergilemesini sağladı.

Geçen yüzyılın 50-70'li yılları Azerbaycan balesinin son derece gelişmiş dönemi idi. Bu dönemde, G.Almazade, L.Vekilova, İ.Mikhaylichenko, Refika Ahundova, Yelena Butunina, Varvara Rijova, Viktoriya Dankevich,

XX yüzyılın 30'lu yıllarında Azerbaycan ustalarının icra ettiği en ünlü balelerden biri olan "Bahçesaray Çeşmesi" balesinin afişi

Valentina Vigant, Tamilla Memmedova, Raya İsmailova, Valentina Lenskaya, Ella Almazova, Lyudmila Pavliy, Sima Feyzullayeva, Yulana Alikışzade, Larisa Yegorova, Svetlana Burlakova, aynı zamanda erkeklerden Konstantin Batashov, Dönmez Hacıyev, Anatoliy Urvantsev, Mikhail Gavrikov, Tofik Memmedov, Hayyam Kelenterov, Vladimir Bezrukov, Karl Ryumin, Sergey Bogdanov ve diğerleri Bakü sahnesinde parlamaktaydı.

O zaman aktör sayısının artması sayesinde zarif ve çok emek gerektiren klasik eserleri sahnelemek için fırsat yarandı. Her yeni temsil, sadece hafta sonları değil, hafta içi de salonu devamlı olarak dolduran binlerce Bakülü için bir bayrama dönüşüyordu. Seyircilerin ilgisi ve hayranlığı büyük bir ölçüde, aktörlerin kendilerine karşı olan titizliği artırmalarına neden olmuştu.

Tarihi ölçütlere göre bu yükseliş sadece bir başlangıçtı. Azerbaycan kültüründe bale öyle bir müstesna duruma gelmişti ki, en iyi besteciler dikkatlerini ona yönelt-

meye başladılar ve **sonunda, zamanla ülke dışında da tanınacak olan Azerbaycan bale eserleri gün ışığına çıktı.**

Sonsuz şekilde Azerbaycan sahnesine şelale gibi akan sahne yapımlarını sıralamak bir az zordur. **Sadece parlak, güzel değil, aynı zamanda felsefi bilgeliği, romantikliği ile canlandırılan Kara Karayev'in "Yedi Güzel" ve "Yıldırım yollarla"sı, Soltan Hacıbeyov'un "Gülşen"i, Arif Melikov'un "Aşk efsanesi"...** Modanın hakkını verir gibi, ortaya T.Bakıhanov'un "Hazar baladı", F.Karayev'in "Gobustan gölgeleri" ve "Kaleydoskop", K.Karayev'in "Leyla ve Mecnun", Niyazi'nin "Çitra", F.Emirov'un "Nesimi", "Şur", "Muğam", "Binbir gece", A.Abbasov'un "Karaca kız", B.Zeydman'ın "Altın anahtar", L.Vaynsteyn'in "İlham", A.Alizade'nin "Babek" gibi tek perdelik eserleri ortaya çıktı...

50-80'li yıllarda birbirinin ardından bu sahneye, vandaşları güzellik dünyasına alıştıran, onları temiz, iyi niyetli ve nazik olmaya teşvik eden, hareketlerin, seslerin, karakterlerin, düşüncelerin, duyguların kaleidoskopu gibi temsiller sahnelendi.

60'lı yılların ortalarında balemizde kendi yıldızlarımız ortaya çıktı. Koreografi okulunun yetenekli mezunları Çimnaz Babayeva, Tamilla Şiraliyeva, Olga Motyakova, İrina Nizamettinova, Lyumila Letyagina, Vladimir Pletnev, Rüfet Zeynalov, Ramazan Arifulin, Gulam Polathanov, Vitaliy Ahundov ve diğerlerinin sahneye gelişiyle topluluk, "Shopiniana", "Klasik senfoni", "Leydi ve Holigan" ve nihayetinde "Spartacus" balelerini sahneleme imkanına sahip oldu. Söz konusu temsillerde Azerbaycanlı üstatlar, yabancı meslektaşlarından geri kalmayarak teknik zorluklar ve aktörlük görevlerinin üstesinden başarıyla gelmişlerdi.

Yerli balenin gerçek zaferi Moskova, Leningrad, Kiev, Minsk, Tiflis, Taşkent, Gorkiy, Rostov, Saratov'a yaptığı turneler ve bireysel performansları idi. Azerbaycan balesi Fransa'da iki kez çalışmalarını sunmuş, Paris forumuna katılmış ve Paris Dans Akademisinin diplomasını almıştır... ❁

(Gelecek sayımızda devam edecek)